

Elfogult köszöntő

Tandori Károly akadémikus, a matematikai analízis kiváló kutatója és oktatója a JATE emeritus professzora lett.

Magas tudományos rangot elért emberekről tisztelettel szokás beszélni. Különösen, ha idősebbek. Budapest után Szegeden él a legtöbb magas tudományos fokozattal rendelkező tudós; általában a teljesítményüknek kijáró tisztelettel beszélnek róluk az ismerőseik, a kollégáik, vagy akik csak hallottak a munkásságukról. Tandori Károlyt viszont nem egyszerűen a tisztelet övezi. Ahogyan beszélnek róla vagy vele, látni, vagy inkább érzékelni lehet: ezt az emberi szeretik.

Készítettem egyszer egy interjúsorozatot a szegedi akadémikusokkal, azt kértem, hogy a tudományukról beszéljenek, s reméltem, ezen keresztül meglátszik majd – az ember. De mi legyen a matematikusokkal? Hogyan lehet a matematikáról beszélni egy magamsfajta analfabétának? S az analízis? Mi az, hogy analízis? Fourier? Ortogális sorok konvergenciája... Ki sem tudtam mondani! Kifújta a füstöt, hátradőlt, rámnézett a mosolyráncai közül. Láttam, hogy én itt mindent meg fogok érteni. Pedagógussal van dolgom, akinek a másik: egyenrangú partner. Biztatás és cinkosság volt a mosolyában, mintha bizony kettőnknek kellett volna nekiveselkedni egy feladatnak, s nem neki, egyedül. Valódi érdeklődést sugárzott a barázdált arc, mintha bizony neki lett volna oka a kíváncsiságra. Irónia is bujkált a mosolyban, abból a bölcs, derűs fajtából, ami az okos, ezért az önmaguk és mások korlátait világosan látó emberek sajátja. Mintha bizony nekem is lenne esélyem eljutni valamely – korlátig.

Hirtelen elszállt a feszültség, otthon éreztem magamat. Megmutatta kedvenc gondolkodószékét, az ülőgarnitúrát, amelyet még tisztelt tanára, Riesz Frigyes használt, tróasztalát, amely eredetileg Kalmár László professzoré volt. Elmesélte, milyen a gyermekkori emléképe a Fruska Goráról, miért volt jó úszni a Tiszában, lefelé a Maros-torkolattól egészen a Sárdágig, és biciklizni végig a töltésen, és gondolkodni... Elmondta, miért szép a Mátra, a Bükk, de leginkább az Alföld, méginkább az ő kertje, a Wagner-operák, Beethoven, Liszt, de legesleginkább a matematika.

Alacsony, szikár alkat, amolyan sztyvós fajta. Csendes, kevés szavú, jó humorú, beszédes arcú. Derűs tekintetű. Bízalom árad belőle. Meg lehet bízni benne. Ahogy ezeket ídetrom, rádöbbenek: apám volt ilyen. Szerették az emberek.

Sulyok Erzsébet

● Bácsból a Bolyaiig

A Tandori-gyökerek

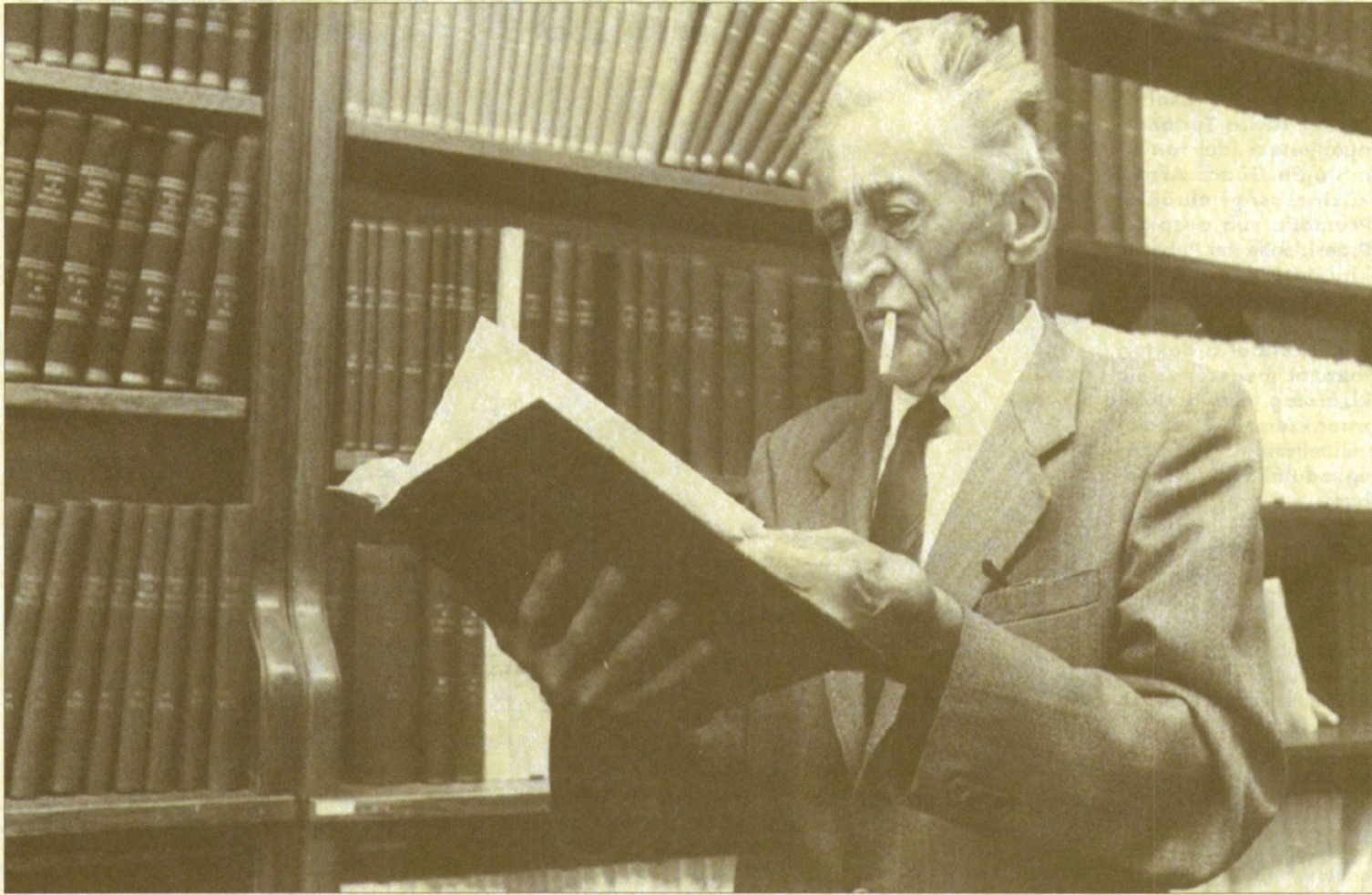
Tandori Károly 1925. augusztus 23-án született, Újvidéken. A család, amelyben egyedüli gyerekként felnőtt, mindkét ágról bácskai eredetű és református vallású volt.

Édesanyja, Varga Juliana egy bácsfeketehegyi földműves családból származott. Édesapja, idős Tandori Károly tetőfedő mesterként kereste családjá kenyerét. Jól menő kisiparral és maga építtette két házzal a város egy tisztán magyarlakta részén, úgyhogy a fiatal Károlyt kisgyermek korában elkerülte a nemréggel azelőtt hivatalossá vált szerb őst. A népes és tekintélyes Tandori család már régóta élt Újvidéken. A cserepezőmester minden fivére valamilyen kisiparos mesterséget űzött. A Tandori mesterek apja kertész és városi rendőr volt. A családi hagyomány szerint a Tandoriak ősei a Kunságból vándoroltak dél felé. 1930 nyarán Tandori Károly cserepezőmesternek tömör hangú felszólítást kézbesített a hivatal: pontosan leírt személyi holmijával, családjával együtt negyvennyolc órán belül hagyja el Jugoszlávia területét. Később rövid időre visszaengedték, hogy vagyontát pénzze tegye. Szeged város tetőfedő mesterei hamarosan befogadták a tehetséges újvidékit, aki Új-szegeden, a Szőregi út két oldalán, két szemben fekvő portán újra felépíttette két házát.

Ifjabb Károlyt 1932-ben írták be az Új-szegedi Állami Népiskolába, ahonnan összes emléke egy pofozkodó igazgató vagy annak a legendája. 1936-ig járt ide, azután a Magyar Királyi Baross Gábor Gimnázium diákja lett. A „tanulógép” becenévre hallgató, és ennek megfelelően kitűnő kisdíák napi örömei a biciklizés és a hosszú tiszai úszások voltak. Ahogy nőtt, egyre jobban beleszeretett a magyar és a világirodalomba. Kertjükbe elvonulva olavasta Adyét, majd a népi frókát, Veres Pétert, Féja Gézá, Németh Lászlót. Elolvasta Shakespeare összes drámáját, és mindent, amit sztojevskij írt. Nyaranta apja egyik segédjének nap-szamosaként dolgozott. A matematika Tandori Károlyt gimnazistaként nem különösebben érdekelt, leginkább talán a fizika kapta meg. 1944-ben letett érettségije után felvették a budapesti Műegyetem kultúrmérnöki szakára. A front közeledése miatt úgy döntött, iratait Budapestről visszakeri, és felszólítást kézbesített a hivatal: pontosan leírt személyi holmijával, családjával együtt negyvennyolc órán belül hagyja el Jugoszlávia területét. Később rövid időre visszaengedték, hogy vagyontát pénzze tegye. Szeged város tetőfedő mesterei hamarosan befogadták a tehetséges újvidékit, aki Új-szegeden, a Szőregi út két oldalán, két szemben fekvő portán újra felépíttette két házát.

(Csörgő Sándor Tandori Károly 70 éves című, a Polygon 1995. májusi számában megjelent trásából)

Az igazi tehetség nem veszhet el

Hat évtized a Bolyai Intézetben, a matematika szolgálatában. (Fotó: Karnok Csaba)

1980-ban történt: a dékáni kézfogó délutánján a Dóm téren sütkeztek. Már messziről észleltük a dékán úr jellegzetes, szikár alakját. Köszönésünket fogadva biccentett, s megemelte kalapját. A kalapemelés egyébként minden üdvözléshez hozzátartozott, akkor is, ha elsőnek ő vette észre hallgatóját. Amikor beszélgetésünk során dr. Tandori Károly professzort e gesztusra emlékeztettem, a rá jellemző természetességgel csak ennyit mond: „Igyekszem udvarias lenni.”

● **Professzor úr! Ön 1944-ben érettségizett a Baross gimnáziumban, úgy tudom, mérnöki pályára készült, aztán mégis matematika-fizika szakon végzett, miután rövid ideig fizikusként is dolgozott. Mikor határozott végleg úgy, hogy matematikus lesz?**

– Engem a gimnáziumi évek alatt a matematika mellett sok minden érdekelt: irodalom, földrajz, fizika... Végül is a Budapesti Műszaki Egyetemre jelentkeztem, az úgynevezett kultúrmérnöki karra, ahová fel is vettek. Augusztus végén kaptam az értesítést, hogy a szükséges iratokkal jelenjek ott meg. Akkor azonban Makónál már dörögtek az ágyúk, s úgy döntöttem, ilyen körülmények között nem utazom a fővárosba; itthon maradtam, s beiratkoztam a szegedi egyetem matematika-fizika szakára, tudva, hogy mindkét tudomány ismerete szükséges a „mérnökséghez”, s arra számítva, hogy ha befejeződnék a harcok, fölmegeyek a műegyetemre. Ám az első évben olyannyira megszerettem a matematikát, hogy elhatároztam: márpedig matematikával fogok foglalkozni.

● **Nagy ívű tudományos és oktatói pályáját oly sokan bemutatták és méltatták, hogy jómagam csak ismételni tudnám őket. Inkább arra volnék kíváncsi: egyetért-e azzal az állítással, mely szerint a matematika – hisz’ a természettudományok a ma-**

tematika eszközeivel leírható, azaz a természet „ezen a nyelven beszél” – tulajdonképpen bölcsészettudomány, holott tradicionálisan a természettudományi karon oktatják?

– A matematika igen széles spektrumú tudomány. Valóban van néhány olyan része, amely inkább bölcsészet, de az alkalmazott matematika ágai – numerikus analízis, számítás-tudomány, valószínűség-számítás és matematikai statisztika, stb. – nem so rrolhatók a bölcsészettudományok közé. Nemrégiben ismét felerősödtek azok a hangok, melyek szerint a matematikát a humán tudományokhoz kellene sorolni, de aztán minden maradt a régi-ben.

● **Korábbi interjúiból számomra egy tömondata a legemlékezetesebb: „A matematika szép.”**

– Így van, valóban szép. ● **Ez az állítása „kivülálló” számára bizonyos mértékig meghökkentő; nem gondolt arra, hogy – többek között az ő megyezésük érdekében is – tanulmányt vagy könyvet írjon a matematika esztétikájáról?**

– Nem, mert ez túl szubjektív vélemény lenne.

● **Említette, hogy egy világhítrü algebristánál, Szele Tibornál hallgatott fizikát; végül is kutatásai szakterületétől miért éppen az analízist választot-**

ta, miért nem például a geometriát, amely legalább annyira szép?

– E választás elsősorban az oktatókon múlt. Első évben analízisből a differenciál- és integrálszámítást Kalmár László professzortól tanultam, másodévbén egy szemesztet a legendás Riesz Frigyes-től hallgattam, a funkcionálanalízist Szőkefalvi-Nagy Béla professzor oktatta – mindenkit most nem szükséges felsorolni. Az algebrát és a geometriát – mivel 1944-ben Rédei professzor még nem tartózkodott Szegeden – olyan matematikusok tanították, akiknek előadásai nem tudtak „megfogni”. Néha egy messzire ható döntés ilyen apróságokon múlik.

● **Aligha vitatható, hogy az egyetemeken hamarabb kezdődött a „rendszerváltás”, mint az országban általában. 1980–81-ben például – a lengyelországi változások hatására – a TTK-ról kiindulva a JATE-n is kialakult egy erős alternatív diákmozgalom. Ön 1975 és 1981 között a természettudományi kar dékánja volt, ám mind akkor, mind azt megelőzően ki-maradt e politikai mozgásokból. Nehéz volt ezt elérnie?**

– Ez semmilyen nehézségbe nem került. Egyszerűen nem hoztak olyan helyzetbe, hogy bele kelljen avatkozzom a politikai természetű ügyekbe.

● **Mi a véleménye az Universitas-konceptióról, a felsőoktatási intézmények integrálódásáról, az ezen folyamaton belül egységesülési látszó tanárképzésről?**

– Úgy tűnik, e kérdésekben is követjük a külföldi példákat. Bár megjegyzem, hogy a bizonyos fokú integrációnak vannak komoly előzményei itthon is; annak idején, hiszen az orvosi kar része volt az egységes tudományegyetemnek, mi is együtt hallgattuk a fizikát, a bevezető kémiát az orvostanhallgatókkal, a fizikusokkal. Egyelőre az Universitas-konceptió még csak alakulóban van, vitáznak róla. Amíg nincs tisztázva véglegesen az alsó- és középfokú oktatás helyzete, addig ez a kérdés is a levegőben lóg. Az sem világos még, hogy szükség lesz-e főiskolai végzettségű tanárookra vagy nem. Ámbár kétségtelen tény, hogy hosszú évek óta az első szemeszterekben a bevezető analízis és algebra oktatása szinte közösen folyik a főiskolával.

● **Sokat cikkeznek, vitatkoznak az úgynevezett „agyelszívás” jelenségéről. Mennyire jellemző ez a világhítrü Bolyai Intézetre? Olyanokról sokat hallani, akik egy vagy több szemeszterre vendégoktatói státust vállalnak, de közülük mennyien maradnak külföldön – végleg?**

– Vannak, akik nem jöttek vissza; közülük többen már professzorok.

● **Mindezek mellett a szegedi matematikai iskola továbbra is tartja a magas, nemzetközileg elismert, hosszú évtizedek óta rá jellemző szintet?**

– Meggyőződése, hogy e tekintetben nincs baj.

● **Az önköltséges oktatás bevezetése körüli vita már ösztársadalmi méretet kezdett öltetni. Mennyire érzé érintettnek ebben a természettudományi karokat?**

– Kevésbé érinti őket, mint a népszerűbb szakmákat oktató intézményeket, hiszen a felvételizők pontosan tudják, hogy iskolákat zárnak be, pedagógusokat küldenek el, tehát kevesebb tanára lesz szükség. Egyébként pedig tudomásul kell venni, hogy ez a világ olyan: akinek több pénze van, az sok tekintetben előnyt élvez. Egy valamire azonban figyelni kell: az igazi tehetségek – akár szegények, akár gazdagok – semmiképp’ se vesszenek el! Ez a legfontosabb.

● **Nem beszéltünk még hobbjairól. A kertészkedésről tudok.**

– Ezt családi házunk kertjében változatlanul űzöm. Bélyegeket is gyűjtök – no persze, „amatőrként” –; most százötven híján harmincezet számlálhatok. Egyre több időm jut a matematikai szakirodalom tanulmányozása mellett más, elsősorban történelmi tárgyú könyvek-re.

● **Melyik korszak érdekli a legjobban?**

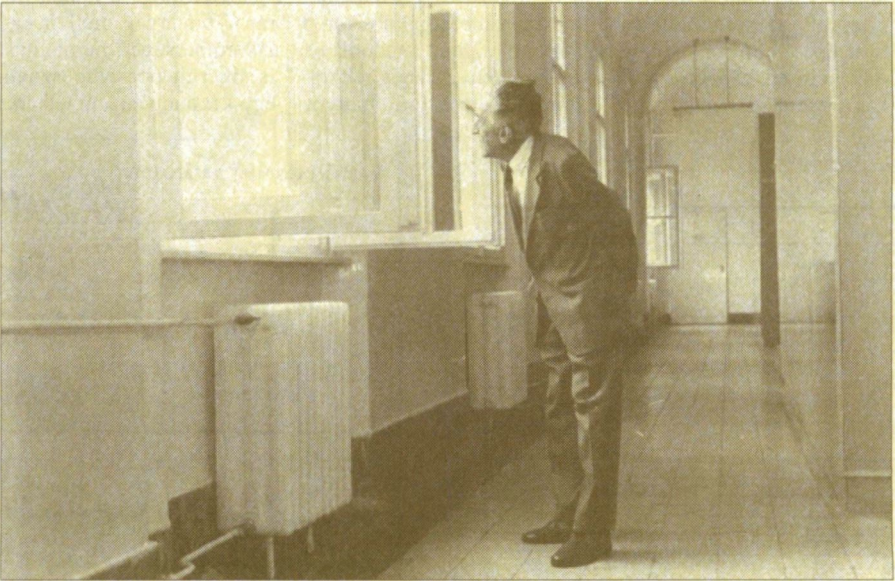
– A magyar őstörténet, elsősorban a honfoglalás.

● **Látta a Honfoglalás c. filmet?**

– Igen, de nem tetszett. Nagyon szegényes. A nyáron videón néztem meg egy, a Wallace-féle skót függetlenségi harcokról szóló filmet. Annak alkotóitól a mieink sokat tanulhattak volna.

Sandi István

● **Dr. Tandori Károly Kosuth-, Széchenyi- és Szent-Györgyi Albert-díjas akadémikust a József Attila Tudományegyetem ünnepélyes tanévnyitóján ma Honoris Causa Doctorrá avatják.**

Dr. Tandori Károly: Néha egy messzire ható döntés apróságokon múlik